

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

mgr Agnieszki Franczok-Kuczmowskiej pt.

Motywacyjne znaczenie wartości jako czynnika modyfikującego

prężność psychiczną we wczesnej dorosłości

napisanej pod kierunkiem dr hab. Tadeusza M. Ostrowskiego, prof. uczelni

W obecnych czasach, cechujących się znacznym nasileniem występowania sytuacji trudnych, nieustannie wzrasta liczba osób potrzebujących pomocy. Wraz z rozwojem psychologii zdrowia, zarówno badacze jak i praktycy, zastanawiają się nie tylko nad specyfiką pomocy osobom cierpiącym z powodu doświadczonego stresu, ale także nad określeniem tych właściwości osobowościowych, które mogą pomóc w radzeniu sobie z zaistniałymi stresorami oraz mogą być kształtowane w procesie wychowania i samowychowania. Do czynników, które mogą pełnić rolę ochronną i przyczyniać się do poprawy radzenia sobie z zaistniałą trudną sytuacją oraz nie dopuścić do rozwoju zaburzeń psychicznych należy między innymi prężność psychiczna. Dlatego poznanie mechanizmów jej modyfikowania wydaje się tak ważne. Motywacyjna rola wartości zaś jawi się w tym kontekście jako szczególnie ważna i wartościowa.

Głównym celem przedstawionej do recenzji dysertacji było określenie charakteru zależności między motywacyjnie rozumianymi wartościami w ujęciu Schwartz'a a prężnością psychiczną w ujęciu Ogińskiej-Bulik i Juczyńskiego w grupie młodych dorosłych. Autorka wzięła pod uwagę dwie grupy wartości – wzrostu i ochrony siebie – i postanowiła zweryfikować założenia teoretyczne leżące u podstaw tego związku, znaczenie wartości dla zdrowia psychicznego oraz odnalezienie obiektywnych, behawioralnych wskaźników prężności psychicznej.

Praca rozpoczyna się streszczeniem w języku polskim i angielskim. Następnie składa się z wprowadzenia i siedmiu rozdziałów, które zajmują 237 stron. Kończy się spisem cytowanej literatury, tabel i rysunków, co razem zajmuje 265 stron.

Część teoretyczna rozprawy składa się z trzech rozdziałów, jest napisana poprawnie, w pełni umożliwia sformułowanie pytań badawczych i postawienie hipotez, opracowanie założeń o wzajemnych zależnościach oraz wskazuje na sposób statystycznego opisu i kierunki wnioskowania. W pierwszym rozdziale Autorka opisała znaczenie prężności psychicznej dla funkcjonowania osoby. Rozważania Doktorantki zostały poprowadzone w sposób syntetyczny, co przy dużej ilości publikacji w tym obszarze nie było wcale łatwe.

Charakteryzują się one wnikliwością i świadczą o dobrej orientacji Autorki w obszarze prezentowanej problematyki. Ta część jest napisana poprawnie pod względem językowym oraz w sposób przejrzysty i komunikatywny. Wywód teoretyczny jest poprowadzony w sposób logiczny i uporządkowany. Przedstawia omawiane zagadnienie w odniesieniu do wielu aspektów funkcjonowania jednostki, a także obecnie doświadczanej pandemii. Jest to o tyle wartościowe, że wobec obserwowanego przeakcentowania zdrowia somatycznego zapomniano o zdrowiu psychicznym i jego ogromnym znaczeniu dla funkcjonowania układu odpornościowego, czyli także poradzenia sobie z wirusem SARS-CoV-2.

Do tego rozdziału mam trzy uwagi. Wobec niejasności terminologicznej w tłumaczeniu i stosowaniu terminu *resilience* i *resiliency* mgr Franczok-Kuczmowska wybrała rozwiązanie najprostsze, czyli postanowiła stosowane w pracy określenie prężność psychiczna traktować jako tożsame z obu angielskimi, *resilience* i *resiliency*. Jednak *resilience* utożsamiane jest z dynamicznym procesem skutecznego przezwycięzania negatywnych zjawisk i wydarzeń życiowych oraz adaptacji w obliczu przeciwności losu (np. Luthar i in., 2000). Natomiast *resiliency* określa właściwość osobowości lub względnie trwałe zasób jednostki oraz tendencję do elastycznego oporu wobec sił zewnętrznych (Nadolska, Sęk, 2007; Ogińska-Bulik, Juczyński, 2008). Ponadto zastosowane narzędzie badawcze w prezentowanej pracy, autorstwa prof. Ogińskiej-Bulik i prof. Juczyńskiego (2008), zawiera stwierdzenia dotyczące „różnych właściwości osobowości składających się na prężność” (s. 52). Zachęcam więc Doktorantkę do bardziej precyzyjnego postępowania.

W punkcie 1.5. zostały przedstawione sposoby i narzędzia do pomiaru prężności. Przy wymienieniu narzędzi dostępnych w języku polskim pominięta została *Krótką Skala Prężności Zaradczej – Brief Resilient Coping Scale* (Piórowska i in., 2017).

Autorka pisząc ten rozdział oparła się w przeważającym stopniu na literaturze anglojęzycznej, pomijając wyniki badań rodzimych, poza kilkoma bazowymi pozycjami. Rozumiem, że badacz zawsze staje przed dylematem wyboru i ma do tego prawo, ale moim zdaniem dobrze byłoby w większym stopniu docenić osiągnięcia polskich autorów.

W rozdziale drugim Doktorantka scharakteryzowała młodych dorosłych w perspektywie wyzwań współczesności. Jest on napisany poprawnie, uwzględnione w nim zostały wszystkie istotne aspekty funkcjonowania osób na etapie wczesnej dorosłości. Celem trzeciego rozdziału była prezentacja modelu wartości Schwartza. Na podkreślenie zasługuje podjęcie tematyki wartości, które we współczesnym świecie uległy znacznym przemianom, w tym relatywizacji. Oba rozdziały czyta się łatwo, są napisane w sposób syntetyczny, a zarazem wystarczający do sformułowania celu badań i stworzenia modelu badawczego.

Pomimo przedstawionych uwag tę część pracy oceniam bardzo pozytywnie. Cechujący Doktorantkę sposób prezentacji wiedzy świadczy o Jej odczuciu, głębokim zrozumieniu analizowanych zjawisk i uporządkowanym umyśle, co jest bardzo dobrym predyktorem dla Jej dalszego rozwoju naukowego.

Rozdział opisujący **metodologię badań własnych** jest kompletny. Zawiera on wszystkie konieczne elementy – problematykę i cele badań, pytania i hipotezy badawcze, opis zastosowanych narzędzi, strategię przeprowadzonych badań, opis zastosowanych metod statystycznych oraz wyczerpujący opis badanej próby. Zabrakło mi podania wskaźników rzetelności dla zastosowanych narzędzi w badanej grupie osób, co byłoby pomocne przy interpretacji uzyskanych wyników

Doktorantka zaprezentowała też model badań własnych w formie graficznej, co jest bardzo pożądane, bo porządkuje myślenie, a niestety często pomijane. Mam do niego dwie uwagi. Moim zdaniem nie są potrzebne podwójne strzałki – dwukierunkowe i jednokierunkowe. Przez co model sprawia wrażenie mało czytelnego. Rozumiem, że one odzwierciedlają dwa cele, czy dwie grupy pytań, które sformułowała Autorka. Pierwsza o zależności, a druga o predyktory. Jednak nie jest potrzebne takie podkreślenie ponieważ wywód teoretyczny pokazał kierunek oczekiwanych zależności, a hipotezy postawione do celu pierwszego są kierunkowe. Szkoda także, że model nie tworzy całości, lecz został podzielony na dwie części i zaprezentowany na dwóch stronach. Utrudnia to całościowy ogląd planowanego badania.

Badanie zostało wykonane w procedurze mieszanej, Doktorantka przeprowadziła je w dwóch etapach: pierwszy korelacyjny, natomiast drugi to quasi-eksperyment. Ta część pracy, jak i poprzednia, jest napisana w sposób poprawny językowo, przejrzyste i bardzo starannie. Operacjonalizacja zmiennych, ujętych w planie badań, została opisana w sposób klarowny i zgodny z założeniami teoretycznymi przedstawionymi w części teoretycznej. Na podkreślenie zasługuje sposób przeprowadzania badań zaprezentowany w dysertacji. Uważam, że jest to ogromny atut tego doktoratu. Zaplanowanie i przeprowadzenie badania quasi-eksperymentalnego na gruncie psychologii zdrowia jest bardzo nowatorskie oraz wskazuje na ogromną świadomość metodologiczną i kompetencje badawcze mgr Franczok-Kuczmowskiej. Doktorantka wykonała olbrzymią pracę badawczą, zasługującą na docenienie.

Rozdział piąty i szósty prezentują **wyniki badań własnych**. Ponownie, podczas opisu tak wielu wyników Doktorantka zrobiła to w sposób uporządkowany i wyczerpujący. W pierwszej kolejności zaprezentowała uzyskane wyniki średnie, a następnie dokonała analizy według postawionych hipotez. Referowanie wyników badań jest logiczne, staranne i przejrzyste. Zastosowane testy statystyczne są poprawne i wskazują na bardzo duże umiejętności Doktorantki w tym obszarze. Wnikliwa analiza statystyczna zgromadzonych danych empirycznych prowadzi do wartościowych wniosków i ciekawej dyskusji na temat znaczenia wartości dla kształtowania prężności i zdrowia psychicznego w grupie młodych dorosłych.

Rozdział siódmy zawiera uzyskane wnioski i ich interpretację. W dyskusji wyników Autorka szeroko odniosła się do wyników innych badań starając się pokazać na ich tle swoje rezultaty. Widoczne jest tu duże odczytanie i wiedza Doktorantki. Dokonała krytycznej analizy swoich badań, jest świadoma ich ograniczeń, także tych związanych z metodyką przeprowadzonego quasi-eksperymentu i wielkością grupy badanej. Wartościowe są wnioski aplikacyjne, świadczą o dogłębnym zrozumieniu przez mgr Franczok-Kuczmowską badanego konstruktów.

Ocena strony formalnej

Kolejność rozdziałów jest poprawna. Rozprawa doktorska została zredagowana w sposób typowy dla prac o charakterze empirycznym – część teoretyczna, metodologiczna oraz sprawozdanie z badań wraz z wnioskami. Doktorantka zastosowała zaawansowane testy statystyczne, które pozwoliły określić znaczenie wartości w ujęciu Schwartza dla prężności psychicznej oraz dla zdrowia psychicznego osób we wczesnej dorosłości. Praca została zredagowana bardzo starannie i poprawnie. Błędy edytorskie zdarzały się niezmiernie rzadko. Literatura cytowana zajmuje dokładnie 20 stron (str. 238-258), jest to aktualna literatura, z przewagą w języku angielskim. Odczytanie Doktorantki jest jej ogromną wartością.

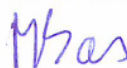
Podsumowując, z formalnego punktu widzenia oceniana rozprawa jest napisana poprawnie. Występujące absolutnie nieznaczne uchybienia nie zakłócały recepcji prezentowanego w pracy wykładu. Podstawy teoretyczne, plan badań i jego realizacja nie budzą żadnych zastrzeżeń, a wręcz przeciwnie wskazują na bardzo duże kompetencje Doktorantki. Wyniki badań prowadzą do pogłębienia wiedzy na temat roli wartości w kształtowaniu prężności psychicznej i zdrowia psychicznego u młodych dorosłych. Zawartych w recenzji uwag nie należy traktować jako zarzutów, lecz jako sugestie do dalszej pracy.

Konkluzja:

Recenzowana rozprawa zdecydowanie stanowi autorskie i można chyba powiedzieć pionierskie w Polsce ujęcie ciekawego i ważnego zarówno naukowo jak, i aplikacyjnie tematu. Zauważone usterki nie zmniejszają wartości pracy.

Podsumowując, stwierdzam że recenzowana rozprawa mgr Franczok-Kuczmowskiej stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego w obrębie dyscypliny psychologia i odpowiada ustawowym wymaganiom, jakie stawiamy rozprawom doktorskim. Dlatego wnoszę o dopuszczenie recenzowanej rozprawy do publicznej obrony. Jednocześnie wnioskuję o wyróżnienie pracy.

Małgorzata A. Basińska

Cytowana literatura

- Luthar, S. S., Cicchetti, D., Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71(3), 543-562.
- Nadolska, K., Sęk, H. (2007). Społeczny kontekst odkrywania wiedzy o zasobach odpornościowych, czyli czym jest resilience i jak ono funkcjonuje. W: L. Kaczmarek, A. Słysz (red.), *Blżej serca - zdrowie i emocje* (s. 13-37). Poznań: Wydawnictwo UAM.
- Ogińska-Bulik, N., Juczyński, Z. (2008). Metody badań. Skala Pomiaru Prężności (SPP-25). *Nowiny Psychologiczne*, 3, 39-56.
- Piórowska, A., Basińska, M. A., Piórowski, K., Janicka, M. (2017). Adaptacja polska krótkiej skali prężności zaradczej – Brief Resilient Coping Scale, *Przegląd Pedagogiczny*, 1, 178-192.